

ФОРМУВАННЯ ІДЕАЛУ УЧНІВСТВА В БОГОСЛОВ'І АПОСТОЛА ПАВЛА: освітня та християнська перспективи

ЗА СЛОВАМИ ВІДОМОГО БІБЛЕЇСТА Н. Т. РАЙТА, в першому столітті, так як і на даному етапі розвитку новозавітної науки, апостол Павло не втратив своєї популярності. По різному відносилися у всі часи до апостола та вчителя поган. Одні вважали його надокучливим і небезпечним диваком. Інші ж на противагу – великим, після Христа вчителем. Весь цей спектр думок можна спостерігати не лише в масовій свідомості, а і в богословській літературі.^[1] Останнє говорить про те, що Павло є не однозначною особистістю, подібно як і його богослов'я, що потребує постійної рефлексії й осмислення в контексті суспільних викликів. Для кращого осмислення богословських ідей апостола Павла, необхідно розглянути передумови формування його світогляду. В даній статті головна увага прикута контексту формування учнівських ідей апостола Павла. Увага приділяється освіті, яку здобув Павло й християнському впливу на формування учнівських ідей в світогляді апостола.

Освітня перспектива формування учнівства в світогляді апостола Павла

Середовище формування світогляду Павла перебувало в трьох світах, що дотикалися між собою в різних відношеннях, які по суті не можливо розривати між собою. Мова йде про римський, грецький та єврейський світи. Для самого Павла світ ділився лише на дві категорії євреїв та не євреїв,^[2] з чим важко не погодитися.

Освіту апостола Павла необхідно сприймати як інтегрований феномен змішання грецької і єврейської освіти. Давно вже минув час, коли вчені говорили про вплив на світогляд Павла ідей іудаїзму та еллінізму, як окремих факторів впливу.^[3] Але вірно, на думку автора, сприймати вплив як інтегрований зв'язок культур із наданням належного зберігання національної ідентичності євреїв. Павла потрібно розуміти в іудейському контексті, котрий зазнав впливу від греко-римського світу, але порівняно з іншими підкореними народами, вплив був значно менший, але все таки вагомо помітний.

Елліністичні досягнення в землеробстві, містобудування та фінансах мали суттєвий вплив на розвиток Іудеї, вже не кажучи про євреїв, що знаходилися в діаспорі. Говорячи про еллінізацію в діаспорі У. Барклі характеризує її трьома поняттями: асиміляція, акультурації та акомодациі. Перше

поняття відноситься до соціальної інтеграції в більш широке суспільство. Друге, до мовного і освітнього, а третє, застосування мови й використання освітніх ідей.^[4]

Вищі класи суспільства мало чим відрізнялися від елліністичних. Це звичайно й впливало на життя нижчих класів. Одним з проявів впливу грецької культури виражався в тому, що євреї давали своїм дітям грецькі імена. Вплив відчувався і в матеріальній культурі, а саме в карбуванні монет, будівництві та мистецтві.^[5] В основному вплив еллінізму на іудаїзм полягав в грецькій мові, деяких форм поведіння та культурі й духовному надбанні греків.^[6] Іудаїзм перебуваючи в греко-римському суспільстві, не зважаючи на деякі конфлікти^[7] мав певні привілеї, наприклад, право мати власну релігію, збиратися на богослужіння, право на суботу. Євреї являли собою субкультуру із своєю податковою та судовою системою, а також мали право на самоврядування, що пов'язане з храмом.^[8] Зі своєї сторони єврейські лідери закликали не віддаватися спокусам еллінізму та його культури з культом насолоди. Попереджували про національне самогубство як наслідок втрати своєї самобутності в злитті з еллінізмом.^[9] В цьому і полягав культурний парадокс.

В продовження мови про освіту Павла, що відчувається у всіх текстах його листів, а особливо в Пасторських, де здійснюється передача досвіду від

ББИ, 2010. — С. 14.

^[7] Наприклад суперечка між іудеями та елліністами про значення Тори.

^[8] Покорны, П., Геккель, У. Введение в Новый Завет. Обзор литературы и богословия Нового Завета. — М.: ББИ. — С. 53.

^[9] Даймонт, М. Евреи, Бог и история. — М.: Имидж, 1994. — С. 101-102.

^[10] Хукер, Морна. Святой Павел. — М.:

^[1] Райт, Н.Т. Что на самом деле сказал апостол Павел. — М.: ББИ, 2004. — С. 8.

^[2] Райт, Н. Т. Апостол Павел и верность Бога. — Ч.: Коллоквиум, 2015. — С. 130.

^[3] Те саме джерело. — С. 127.

^[4] Те саме джерело. — С. 146.

^[5] Этгингр, Ш. Очерк истории еврейского народа. — И.: Алия, 1994. — С. 122-123.

^[6] Лозе, Эдуард. Павел. Биография. — М.:

Апостол Павел, 1657 г. (Рембрандт Харменс ван Рейн, 1606–1669).

вчителя до учня, варто розглянути всі освітні можливості.^[10] Невідомим і цікавим залишається факт грецької освіти Савла. Якщо він її мав, то він міг її отримати лише в ранній період свого життя, перебуваючи в Тарсі. Значна частина дослідників наголошували на тому, що Павло мав грецьку освіту. На їх погляд це було очевидним. Адже, якщо родина мала можливість придбати громадянство, то логічно було б мати і відповідну освіту. Хоча в останні десятиліття відбувся

крен в сторону протилежної позиції.

Підпадає більшій критики факт навчання в Тарському університеті. Перебуваючи в місті, де жителі, за свідченням Страбона, сперечалися і змагалися в інтелектуальних здібностях з афінянами, бути освіченим – це очевидний виклик суспільства.^[11]

Як правило грецька освіта складалась з читання Гомера й інших класиків. Діти самі навчались письму і читанню.^[12] Мова і стиль, котрими користу-

Торговый дом Гранд, 2005. – С. 59.

^[10] Херсонский, Иннокентий. Жизнь Святого Апостола Павла. Интернет-издание. – М.: Омега, 2001 [Электронный ресурс]. –

Режим доступа: <<http://www.wco.ru/biblio/books/innoken1/Main.htm>> (Просмотрено август 2016).

^[12] Хукер, Морна. Святой Павел. – М.:

вався Павло, зі слів Е. Лозе, відповідала розповідженій в той час грецькій койне, яку було зрозуміло по всьому Середземномор'ю, внаслідок завоювань Александра Македонського. При цьому всьому, не можна сказати, що Павло був дуже добре знайомий з класичною літературою і з працями відомих тогочасних філософів (Сократа, Платона, Аристотеля, Зинона, Сенеки та іншими), судячи по роздумах і мові апостола. На грецьку мову Павла, більше всього вплинуло читання грецького Старого Завіту.^[13]

Самим найбільшим аргументом в користь відсутності грецької освіти є те, що ні Павло, а ні Лука й інші новозавітні тексти не говорять про його грецьку освіту. Макс Даймонт пише наступне твердження: «Хоч більшість із них (йдеться про євреїв часів Павла) відкинули еллінізм, але грецька філософія потрапила під сприятливий ґрунт. І хоча євреї її, як правило не приймали, але добре засвоїли».^[14] Опоненти, як аргумент в користь грецької освіти майбутнього апостола беруть той факт, що Павло в своїх текстах використовує слова грецьких поетів: Арата (Дії 17.28), Менандра (1 Кор. 15:32), Епіменіда (Тит. 1: 12),^[15] що підтверджує ніби факт грецької освіченості Павла. Але знання мови, декількох афоризмів і крилатих фраз не дають підстави вважати, що він мав грецьку освіту. Але факт залишається фактом, що в дорослому віці Павло був знайомий з грецькою філософією і містеріальними релігіями, але залишається відкритим питання наскільки

його знання були глибокими.

Ще одним аргументом відсутності грецької освіти є сама ідеологія фарисейської секти. Н. Т. Райт пише: «До катастрофи 70 р. питання, яке для фарисеїв було першочерговим і важливим, не просто берегти себе в чистоті, а в тому, як бути вірним іудеєм в боротьбі проти зовнішнього ворога, поганського світу і внутрішнього ворога, невірних іудеїв».^[16] Мається на увазі, що сама фарисейська ідеологія пропагувала боротьбу проти огречення.

Ранній період життя, дитячі та юнацькі роки, в двох зовсім протилежних містах по духу, відіграв фундаментальну роль в становленні і формуванні особистості Савла. З одного боку елліністичний світ з усією своєю багатівіковою традицією філософії, логіки та риторики, а з іншого духовний світ з історією вибраного Божого народу та любов до великої Батьківщини – Святої землі, міста Великого Царя. Та все таки, відчуття належності до насіння Авраама, патріотичність та богобійність зіграло вирішальну роль у формуванні плацдарму для побудови міцної системи цінностей, ревності та відданості справі бути вчителем Закону.

Варто зазначити, що Павло не одноразово пишався своїм єврейським походженням. Так, він пишався і містом народження. Але для нього було важливіше, те що він єврей, син Авраама, що він причетний до святого і Божого діла, вважав це за надбання. Павло не згадує в своїх посланнях про

Торговий дом Гранд, 2005. – С. 59-60.

^[13] Лозе, Эдуард. Павел. Биография. – М.: ББИ, 2010. – С. 9-10.

^[14] Див. Даймонт, М. Евреи, Бог и история. – М.: Имидж, 1994. – С. 102.

^[15] Сантала, Ристо. Апостол Павел, человек и учитель в свете иудейских источников.

– СПб.: Библия для всех. – С. 35.

^[16] Див. Райт, Н. Т. Павел и верность Бога. – Черкассы: Коллоквиум, 2015. – С. 137.

^[17] Дрейн Д. Путеводитель по Новому Завету. – Пер. с англ. – М.: Триада, 2007. – С. 341.

^[18] Див. Дії 9.15,16.

вплив еллінізму, який часто на гіпотетичному рівні йому приписують, не маючи достатньо доказів, але часто згадує про своє єврейське походження.^[17] Тому, було очевидним, що молодий Савл відправився в Єрусалим для того щоб отримати фарисейську освіту і стати рабином, вчителем Закону.

Доречно відмітити інтелектуальний потенціал і здібності молодого майбутнього рабина, що можливо, на генетичному рівні передалося від батьків. Але все таки необхідно відзначити Божий задум стосовно Савла. Коли Ананія почув, що має знайти того, хто переслідував християн і допомогти йому (Дії 9:10-11), то Бог сказав, що «для Мене – посудина вибрана він, щоб носити Ім'я Мое перед народами»^[18]. Цей текст говорить, що Бог спочатку цю посудину формував, наповнював і планував використати для почесної місії. Ця думка підтверджується, коли Павло пише лист до церкви, що в Галатії: «Я перевищував в юдействі багатьох своїх ровесників роду мого, будши запеклим прихильником моїх отцівських передань. Коли Бог, що вибрав мене від утроби матері моєї і покликав благодаттю Своєю, уподобав виявити мною Сина Свого».^[19] Даний текст відкриває, що Павло розумів і підкреслював вибрання його на особливе служіння, ще з утроби матері, тобто, особистість майбутнього послідовника Христа сформували не еллінізм та іудейство, а Бог через вплив грецької та єврейської культури. Ще варто підкреслити ревність у на-

вчанні. Доречно тут сказати, Савл був здібним і це помітили батьки, що посвятили його на служіння, подібно як Самуїла.^[20] Це помітили вчителі і це підкреслював сам апостол.^[21] І відлуння ідеї здібностей та духовної обдарованості зустрічаються і в листах до Тимофія.^[22]

Говорячи про безпосередню освіту апостола, варто процитувати Р. Сантала, який пише: «В часи Павла виховання і освіта вже перестало бути сімейною справою і було передано суспільству».^[23] З самого раннього віку дітей навчали не тільки Тори, а й іншим предметам. Наприклад, як пише Й. Флавій, учні вчилися читати та писати, а також вивчали закони та історію.^[24] Це вказує на те, що Павлу була відома історія педагогіки єврейського народу, а також він був знайомий з основними ідеями учнівства в іудейській системі освіти, що по суті мали глибокий відпечаток на формуванні його світогляду.

Єврейські вчителі говорили: «Тора, не поєднана з якимось ремеслом, в кінці кінців веде до лінії та до гріха».^[25] Павло, як і всі євреї навчалися згідно традицій і стандартів тогочасної освіти. З раннього дитинства, більшість всього, вчився читати і писати. Починаючи з 5 років вивчав тексти із Старого Завіту. Також проходив традиційні ритуали. Десь в 15 років почав серйозне навчання. А також оволодів ремеслом шити намети. За традицією, Павло, як юнак, що мав стати рабином мав одружитися.^[26] Питання одруження Павла дискусійне по сьогоднішній

^[19] Див. Гал. 1:14-16.

^[20] 1 Сам. 1:11, 20-22.

^[21] Див. Гал. 1.14.

^[22] 1 Тим. 4:14; 2 Тим. 1:6.

^[23] Сантала, Ристо. Апостол Павел, человек и учитель в свете иудейских источников. – СПб.: Библия для всех. – С. 28.

^[24] Эттингер, Ш. История еврейского народа. – М.: Мосты культуры, 2001. – С. 146.

^[25] Сантала, Ристо. Апостол Павел, человек и учитель в свете иудейских источников. – СПб.: Библия для всех. – С. 29.

^[26] Макрей, Джон. Жизнь и учение Апостола Павла. – Ч.: Коллоквиум, 2009. – С. 37-38.

день. Але доказів того, що був одружений значно більше, а ніж, що не був.^[27] Наприклад, Климент пише: «Чи вони не рахуються апостолами? У Петра і Пилипа були діти; Пилип віддав своїх дочок заміж; Павло не соромився в одному із послань вітати свою дружину, котру не брав із собою, щоб не струджувати свою справу в служінні».^[28]

В чому ми не можемо мати сумніву, так це в тому, що Павло був фарисеєм.^[29] Як пише Йосип Флавій: «Фарисеї були самими акуратними тлумачами законів і займали провідне місце серед інших сект».^[30] Головна ідея фарисейської секти, за словами Н.Т. Райта, пропаганда головних іудейських обрядів і переконань.^[31] Вчителем Павла був відомий вчитель-фарисей школи Гіллеля, Гамалііл (Дії 22:3). За словами останнього, «кожен має мати вчителя, тому що це підготовляє нас до життя наступаючого в майбутньому».^[32] Даний вислів можна тлумачити і в зворотньому сенсі, «кожен вчитель має мати учня». Що можна сміло вважати дане твердження епіграфом Листів до Тимофія, яке в смисловій єдності тотожне з наступними текстами: 1 Тим 3:15; 4:6; 2 Тим 2:2. В словах «Кожен вчитель має мати учня» закладена не лише Павлова філософія, але і дух всієї Євангелії Христа – Матф. 28:19-20.

Р. Сантала наводить три очевидних області, в яких відчувається вплив

Гамалііла на свого учня. По-перше соціальна робота серед поган. Друге – листування при знайомстві й побудові стосунків. Третє – просте тлумачення Закону.^[33] Що ще точно запозичив Павло в свого вчителя так це – учнівство. Сантала пише: «Іудейські вчені підкреслюють, що чоловік має знайти надійного рабина, щоб позбутися «підозр» й людина має мати багато учнів, щоб вони могли передати Тору своїм учням».^[34] Далі він продовжує: «Відомо, що у Гіллеля було 80 учнів, У Гамалііла Старшого (вчитель Павла) було 500 учнів, а в Гамалііла Молодшого – 1000».^[35] Одже ідея учнівства була привита Павлу ще під час навчання у ніг його вчителя Гамалііла.

Джон Макрейн пишучи про Усний Закон – Мішну, який був дуже популярний серед фарисеїв сучасників апостола Павла. Фарисеї вірили, що мішна передавалася разом з Торою ще з часів Моїсея. Мішна стверджує:

«Мойсей отримав Закон на Сінаї і передав його Навину, Ісус Старійшинам..., а старійшини пророкам, пророки передали чоловікам Великої Синагоги (включаючи Ездру). Вони вчили: будьте розсудливі в суді, вихуйте велику кількість учнів й зробіть огорожу навколо Закону».^[36] Павло отримав гарну освіту, вчився в найкращого вчителя, перейняв й освоїв основні ідеї старозавітного богослов'я. А саме головне, він отримав основи учнівського світогляду.

^[27] 1 Кор. 9:5.

^[28] Кесарийский, Евсевий. Церковная история. 3 книга 30:1

^[29] Дії 26:5; Филп. 3:5

^[30] Макрей, Джон. Жизнь и учение Апостола Павла. – Ч.: Коллоквиум, 2009. – С. 43.

^[31] Райт, Н. Т. Павел и верность Бога. – Черкассы: Коллоквиум, 2015. – С. 133

^[32] Сантала, Ристо. Апостол Павел, человек и учитель в свете иудейских источников.

– СПб.: Библия для всех. – С. 29.

^[33] Те саме джерело. – С. 40-42.

^[34] Те саме джерело. – С. 43.

^[35] Див. туди ж.

^[36] Макрей, Д. – С. 43.

^[37] Матвія 28:18-20.

^[38] Хеддинг, Джон. Деяния Святых Апостолов. Исследование новозаветного христианства. – С. 227.

Християнська перспектива формування учнівства в світогляді Павла

Крім грецького й єврейського впливу на учнівську свідомість Павла звичайно мали вплив християнські ідеї учнівства, які заклав Ісус і Його послідовники до часу навернення Павла. Головна новозавітна модель відображена в так званому Великому Дорученні Ісуса Христа.^[37] Важливо для даного дослідження показати значення й вплив ключових особистостей християнського розуміння учнівства на світогляд Павла в постдамасковський період.

Як правило більшість дослідників намагаються вияснити вплив на світогляд й богослов'я Павла до зустрічі з Христом, що є цілком логічно. Але як правило, обходять стороною християнських «Гамаліїлів», а саме, Ананію, Варнаву й Петра, які повпливали на християнський світогляд взагалі, в тому числі й на учнівську позицію Павла.

Першим, з ким зустрівся Павло після зустрічі з Христом, був Ананія. Цікаво, що всі відомості про Ананію містяться в розповіді Луки. Сам Павло, в своїх листах не говорить про своїх християнських наставників, крім зустрічі з Петром і Яковом. Цікаво, що сам Павло не пише і про Гамаліїла. Лука відкриває, що іудей Ананія був учнем. Володів специфічними духовними дарами, що вказує на його побожність (Дії 9:10). Мав гарне свідоцтво був побожний в Законі (Дії 22:12). Лука упускає, в силу невідомих обставин, інформацію про Ананію під час третього повідомлення про навернення в 26 розділі. Скоріш всього, що Агрипа не знав Ананію, на відміну від іудеїв в Єрусалимі, для яких останній міг бути авторитетом.

Здається, Бог зробив неймовірно, зупинив ревного гонителя, усмирив його. Але особливою цінністю в учнівському процесі є роль людини. Бог працює через тих, хто є побожний, саме через таких людей виконується і втілюється учнівство. Учнівство – це ознака сильних християн.

Бог у видінні являється Ананії й говорить що має він має зробити. Джон Хедінг пише цікавий коментар: «Допомога прийшла через Ананію, котрий, скоріш всього міг постраждати від запланованої місії Павла... Ролі змінилися на добро і Бог мав потрібного учня в потрібний час».^[38] Цікаві два аргументи наводить Бог праведному учню. Перша, Савл, бачить ведіння, як і Ананія, й друге, те що він молиться, що було дуже важливим, як в іудействі так і в першоапостольській церкві. Відповідь Ананії вказує на те, що він добре знав про фарисея Савла, його поступування, його місію й зв'язки з первосвящениками. У відповідь Господь промовив: «Для Мене посудина вибрана він». Бог згідно першої розповіді Луки, відкриває місію Савла через людину. Але Ананія не говорить це Савлу, зберігається певна інтрига. В другій розповіді, що в 22 розділі Лука описує відкриття місії Павла через слова Ананії. А в 26 розділі він упускає Ананію й пише, що це слова Господні. Це не помилка, це авторський задум, скоріш всього показати, що в житті перших християн, діяння Бога проявлялися через інших людей. Тобто, те що робили люди, чи добре чи лихе, все сприймалось, як від Господа. Тому, Лука вкладаючи у вуста Савла показує значення Ананії, він був для Савла як Господь. В учнівському процесі роль вчителя для учня, особливо в перший період християнського життя завжди є неподільною з діями Бога.

Ананія зробив те, що сказав Господь. Лука упускає той момент, чи давав Бог конкретні інструкції, як він мав прийняти запеклого ворога християнства в сім'ю, але Лука показує, побожність, яка виразилась в братерській турботі. Ананія приходить, відразу кладе руки, звершує обряд зцілення. Й перші слова, які чує Павло – брат, мене Бог послав, щоб ти став видющим. В другій розповіді, Ананія говорить про місію апостольства серед поган й після цього робить заклик до хрещення.

Ананія зробив неймовірне, він став першим, хто прийняв Павла. Не просто прийняв, а хрестив, про що пізніше скаже Павло: «Всі, хто хрестився у Христа, в смерть Його хрестилися».¹³⁹¹ Ананія був учасником ось цієї таємниці проникнення, духовного злиття Павла й Спасителя. Але дані дійства слід сприймати в контексті учнівства. Ананій, згідно учнівської моделі Христа, почав процес *μαθητῆω*, тобто перетворення Павла в учня Христа. Проголосив Євангелію прощення гріхів, відкрив Божий задум, хрестив. Цікаво, що даний процес учнівства схожий на божественний учнівський трикутник, до складу якого входить завжди Христос, як Господь і Архевчитель, вчитель і учень.

Другий, хто повпливав з християн, на учнівський світогляд – Варнава.

Після навернення Павло почав проповідувати в Дамаску, що Ісус є очікуваний євреями Син Божий. Всі хто слухали його дивувалися, адже очікували від нього зовсім інших діянь.

Лука пише, що Савл ще більше зміцнявся і з притаманною йому ревністю запевняв і переконував, що Ісус – Христос. Через певний час, той хто прийшов переслідувати, сам зазнає

переслідувань. Савлу вдається врятуватися.

Після «непокоєння іудеїв в Дамаску» він прибув до Єрусалиму і хотів пристати до учнів. Хотів, що було притаманно Савлу, розпитати і дізнатися більше про Сина Божого, але всі не вірили, що він учень. Тоді Варнава, пише Лука, заступився, проник в ситуацію, і сказав, що новонавернений учень вже сміло навчав. Варнава був тим, хто познайомив, привів новонаверненого християнина до апостолів. Варнава виконав функцію, яку колись виконав апостол Андрій. Цікаво, що Павло звіщав не тільки євреям, а й огреченим. Після заступництва Сина потіхи, Савла відправили до Кесарії, а згодом в рідне місто.

Все змінилося, Бог ревність Савла направив в інше русло. А досвід учнівства, що здобув в іудейській освіті та турбота Ананії та Варнави, була початковим імпульсом, прикладом в учнівстві, що по суті стало сенсом життя в майбутні роки плідного і тяжкого служіння розповсюдження Євангелії до краю землі.

Після активного навернення поган єрусалимська церква послала в Антиохію Варнаву. Те що побачив Варнава його звеселило. Після слів настанов він подався до Тарсу шукати Павла. Даний факт є напрочуд важливим. Варнава не просто представив Павла єрусалимським старшим, він добре знав Павла, знав до чого покликаний і як мудрий вчитель чекав потрібного часу.

Знайшовши Павла привів до Антиохії, де цілий рік збиралися для навчання, де Варнава, скоріш всього був вчителем. І що цікаво, що учні, які були задіяні в учнівському процесі, де їх навчали, почали називати християнами. Християнство сьогодні позиці-

¹³⁹¹ Див. Рим. 6:3.

онує себе по різному, але по суті християнство — це учнівство. Християнин — це учень.^[40]

Далі, Лука пише, що прибули пророки з Єрусалиму в Антиохію, які Духом передбачили голод. Допомогу віднесли Варнава і Савл. З порядку, який використовує Лука, видно, що Варнава займав більше положення, скоріш всього був вчителем, а Павло учнем.

тим, хто зробив з Павла того, ким він став — апостолом. Бог використав його, щоб показати на практиці істинний сенс служіння проповіді Євангелії завдяки єдиному дієвому принципу, який є наріжним в християнстві — принцип учнівства.

Останній з християнських Гамаліїлів був Петро. Як правило в християн склалося враження, що Петро й Пав-

Основний принцип, поширення Євангелії полягав в набутті учнів, що передбачало підготовку останніх для продовження розповсюдження Євангелії шляхом учнівства.

Варто наголосити, що учнівські ідеї, які переросли в ранньохристиянські практики, були не просто частиною керігми, а стилем життя, що має побудити сучасне християнство на певне переосмислення.

Повернувшись з Єрусалиму Варнава й Павло взяли з собою Іоанна, котрого називали Марком, який був племінником Варнави. Лука описує, що антиохійська церква була багата на служителів: пророків і вчителів, куди відносилися Варнава й Павло. Духом Святим було відділено на особливе служіння Варнаву й Павла. Значущим фактом є те, що Варнава виховав собі учня, який згодом став його співпрацівником в служінні.

Перша місіонерська подорож була під керівництвом Варнави. Вже до кінця подорожі видно, як першість в служінні належить Павлу. Це не вплинуло на якість благовістя, подорож була досить успішною. Адже саме в цій подорожі був повернений Тимофій. Важко переоцінити значення Варнави в формуванні учнівського світогляду апостола Павла. Він став

ло були не в дуже гарних «християнських» стосунках. Таке враження скоріш всього пов'язане з текстами, які написав Павло до Галатів.^[41] Але насправді роль Петра в формуванні учнівського світогляду дуже вагома. Читаючи Дії Апостолів, видно, що Бог працював над серцем Петра по відношенню прийняття поган в Божу сім'ю. Петро не мав стати апостолом поган, це прерогатива апостола Павла.^[42] Але необхідно було благословення того, хто мав ключі Божого Царства.

Перша подорож Павла і Варнави закінчилася, як вже зазначалось серйозними успіхами. Як наслідок виник перший богословський конфлікт, що робити з наверненими поганями. Яка процедура прийняття і яке їх положення перед Законом. Був скликаний Єрусалимський собор, на якому головував Яків брат Господній, презентували своє служіння Варнава і Павло. Але важливими були слова Петра на початку собору. А саме: «І між нами та

^[40] Див. Дії 11:19-26.

^[41] Див. Гал 2:11-15.

^[42] Див. Гал 2:7.

ними Він різниці жодної не вчинив, очистивши вірою їх серця... Та ми віримо, що спасаємося благодаттю Господа Ісуса, так само, як і вони».^[43] Здається, нічого особливого. Але в цьому помітне Боже проведіння. І головне, що найблищий апостол Господа, захищає й підтримує, наводячи серйозні аргументи з власного досвіду, набутого від Господа й благословляє діяльність Павла. На Єрусалимському соборі було офіційно прийнято Павла не просто в сім'ю християн, а в число апостолів. Що давало право бути вчителем, не тільки вже вчителем Закону, а й вчителем, на якого розповсюджувалася благодать апостольства й учнівства.

Висновки

Дана стаття була присвячена контексту в якому формувався світогляд апостола Павла. Було розглянуто особливості виховання й навчання. Проведено паралелі, відгуки й відлуння педагогічних ідей в грецькій та єврейській освітніх систем, що мали вплив на життя й служіння Павла. Розглянуто ранню біографію апостола в освітній перспективі та християнський вплив на учнівський світогляд Павла. Все вказує на те, що Бог формував Павла для особливого служіння. І основний принцип, поширення Євангелії полягав в набутті учнів, що передбачало підготовку останніх для продовження розповсюдження Євангелії шляхом учнівства. Дане дослідження показало, що на учнівство апостола вплинули педагогічні ідеї єврейської системи освіти, які зазнали певного впливу елліністичної культури, хоч зберегли свою самобутність та ідентичність. Також помітно, що на учнівство Павла мали вплив й християнські ідеї. Послідовники Христа передали основне, що вчив Христо — «йдучи, зробіть учнями всі народи». Варто наголосити, що учнівські ідеї, які переросли в ранньохристиянські практики, були не просто частиною керігми, а стилем життя, що має побудити сучасне християнство на певне переосмислення.

янські ідеї. Послідовники Христа передали основне, що вчив Христо — «йдучи, зробіть учнями всі народи». Варто наголосити, що учнівські ідеї, які переросли в ранньохристиянські практики, були не просто частиною керігми, а стилем життя, що має побудити сучасне християнство на певне переосмислення.

Бібліографія

- Біблія або книги Старого та Нового Заповіту / Пер. Проф. Івана Огієнка. — К.: Українське Біблійне Товариство, 2009. — 1151 с.
- Даймонт, М. Евреи, Бог и история. — М.: Имидж, 1994. — 530 с.
- Дрейн, Д. Путеводитель по Новому Завету. — Пер. с англ. — М.: Триада, 2007. — 620 с.
- Эттингер, Ш. История еврейского народа. — М.: Мосты культуры, 2001. — 686 с.
- Эттингер, Ш. Очерк истории еврейского народа. — И.: Алия, 1994. — 394 с.
- Кесарийский, Евсевий. Церковная история. Лозе, Эдуард. Павел. Биография. — М.: ББИ, 2010. — 354 с.
- Макрей, Джон. Жизнь и учение Апостола Павла. — Черкасы: Коллоквиум, 2009. — 534 с.
- Пеннер, П. Научите все народы. — СПб.: Библия для всех, 1999. — 236 с.
- Покорны, П; Геккель, у. Введение в Новый Завет. Обзор литературы и богословия Нового Завета. — М.: ББИ. — XVI + 798 с.
- Райт, Н. Т. Апостол Павел и верность Бога. — Т. 1. — Четвертая часть труда «Истоки христианства и вопрос о Боге». — Пер. с англ. — Черкасы: Коллоквиум, 2015. — 776 с.
- Райт, Н. Т. Что на самом деле сказал апостол Павел. — М.: ББИ, 2004. — 186 с.
- Сантала, Ристо. Апостол Павел, человек и учитель в свете иудейских источников. — СПб.: Библия для всех, 2002. — 224 с.
- Хединг, Джон. Деяния Святых Апостолов. Исследование новозаветного христианства. — Ровно: Живое слово, 2008. — 592 с.
- Херсонский, Иннокентий. Жизнь Святого Апостола Павла. Интернет-издание. — М.: Омега, 2001. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <<http://www.wco.ru/biblio/books/innoken1/Main.htm>> (Просмотрено август 2016).
- Хукер, Морна. Святой Павел. — М.: Торговый дом Гранд, 2005. — 288 с.

^[43] Див. Дії 15:9, 11.